

बलात्कार (Rape) / बालकांवरील लैंगिक अत्याचार (Sexual Assault) व ॲसिड हल्ला (Acid Attack) यामध्ये बळी पडलेल्या महिला आणि बालकांना अर्थसहाय्य व पुनर्वसन करण्यासाठी कार्यान्वित असलेल्या “मनोधैर्य योजने” च्या अर्थसहाय्याच्या निकषात सुधारणा करण्याबाबत.

महाराष्ट्र शासन
महिला व बाल विकास विभाग,
शासन निर्णय क्र.संकीर्ण-२०१६/प्र.क्र.३५/का-२,
नवीन प्रशासन भवन, ३ रा मजला,
मादाम कामा रोड, हुतात्मा राजगुरु चौक,
मंत्रालय, मुंबई-४०००३२.
दिनांक : १ ऑगस्ट, २०१७.

- संदर्भ-**
१. शासन निर्णय क्र.संकीर्ण-२०११/ प्र.क्र. ६/ का-२, दिनांक २१ ऑक्टोबर, २०१३.
 २. केंद्रिय महिला व बाल विकास मंत्रालय यांचे अर्धशासकीय पत्र दि. ९.१२.२०१०.
 ३. मा. उच्च न्यायालय, मुंबई यांनी रिट याचिका क्र. २९५१/२०१६ मध्ये दि. ८.३.२०१७ रोजी दिलेले आदेश.

प्रस्तावना:-

केंद्र शासनाच्या निदेशानुसार बलात्कार / बालकांवरील लैंगिक अत्याचार आणि ॲसिड हल्ला यामध्ये बळी पडलेल्या महिला व बालकांना अर्थसहाय्य व त्यांचे पुनर्वसन करण्यासाठी तत्कालीन मा.मंत्रिमंडळाच्या निर्णयास अनुसरून महिला व बाल विकास विभागाच्या शासन निर्णय क्र.संकीर्ण-२०११/प्र.क्र.६/का-२, दिनांक २१ ऑक्टोबर, २०१३ अन्वये राज्यात "मनोधैर्य योजना" सुरू करण्यात आलेली आहे. मनोधैर्य योजनेची अंमलबजावणी परिणामकारकरित्या होण्यासाठी सद्याच्या निकषानुसार क्षेत्रीय स्तरावर येणाऱ्या अडचणी लक्षात घेऊन या निकषात केंद्र शासनाच्या दिनांक ०९.१२.२०१० च्या अर्धशासकीय पत्रान्वये दिलेल्या मार्गदर्शक सूचनानुसार बदल करण्याचे प्रस्तावित होते.

२. दरम्यानच्या कालावधीत मनोधैर्य योजनेसंदर्भात मा. उच्च न्यायालय, मुंबई येथे दाखल रिट याचिका क्र.२९५१/२०१६ या प्रकरणामध्ये Criminal Appeal No.८८४ of २०१५ Tekan Alias Tekram V/s the State of Madhya Pradesh मध्ये मा.सर्वोच्च न्यायालयाने दिलेले निर्देश तसेच गोवा राज्य अशाच योजनेकरीता देत असलेले रु. १०.०० लाख आर्थिक सहाय्य लक्षात घेऊन राज्यातही त्याच धर्तीवर नवीन योजना तयार करण्यात यावी, असे निर्देश मा.उच्च न्यायालय, मुंबई यांनी दिनांक ०८.०३.२०१७ च्या आदेशानुसार दिले होते. तसेच मा.उच्च न्यायालय, मुंबई येथील अन्य दोन रिट याचिका क्र.२१६५/२०१४ व रिट याचिका क्र.३१२३/२०१५ मध्ये देखील मा.उच्च न्यायालय, मुंबई यांनी मनोधैर्य योजनेअंतर्गत असलेली दिनांक ०२.१०.२०१३ ची Cut-off-date काढून सन २०१३ पूर्वीच्या प्रकरणांत शासनाने ठरविलेल्या निकषाप्रमाणे पात्र प्रकरणामधील पीडित महिला व बालकांना देखील भूतलक्षी प्रभावाने अर्थसहाय्य देण्यासंदर्भात आदेशीत केले होते. या सर्व बाबी विचारात घेऊन, सध्याच्या “मनोधैर्य” योजनेच्या निकषात सुधारणा करण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती.

शासन निर्णय :-

वरील पार्श्वभूमीवर बलात्कार / बालकांवरील लैंगिक अत्याचार आणि ॲसिड हल्ल्यात बळी पडलेल्या महिला व बालकांना अर्थसहाय्य व त्यांचे पुनर्वसन करण्यासाठी महिला व बाल विकास विभागामार्फत दिनांक ०२.१०.२०१३ पासून कार्यान्वित असलेल्या मनोधैर्य योजनेच्या निकषात खालीलप्रमाणे सुधारणा करण्यात येत आहेत: -

- १) “मनोधैर्य” योजनेअंतर्गत सदरचे आदेश निर्गमित झाल्याच्या दिनांकापासून सोबत जोडलेल्या परिशिष्ट-अ नुसार बलात्कार / बालकांवरील लैंगिक अत्याचार आणि ॲसिड हल्ल्यात पीडित महिला व बालकांना सुधारित अर्थसहाय्य देण्यात येईल.
- २) “मनोधैर्य” योजनेच्या प्रचलित निकषानुसार अर्थसहाय्य मंजूर करण्यास जिल्हाधिकारी यांच्या अध्यक्षतेखालील जिल्हा क्षति सहाय्य व पुनर्वसन मंडळास अधिकार देण्यात आले आहेत. तथापि जिल्हाधिकारी यांच्याकडे असलेला कामाचा व्याप पहाता प्रत्येक प्रकरणात प्रत्येक वेळी बैठका घेणे शक्य होत नाही. परिणामी पीडितांना विहित मुदतीत अर्थसहाय्य देणे शक्य होत नसल्याचे दिसून आले आहे. तरी यापुढे नवीन निकषानुसार पीडितांना मंजूर करावयाचे अर्थसहाय्य जिल्हा विधी सेवा प्राधिकरण किंवा यथास्थिती राज्य विधी सेवा प्राधिकरण यांना प्रदान करण्यात येत आहेत.
- ३) “मनोधैर्य” योजनेच्या सोबत जोडलेल्या “परिशिष्ट-अ” मधील नवीन निकषाप्रमाणे पीडितांस अर्थसहाय्य देताना खालीलप्रमाणे कार्यपध्दती अवलंबण्यात यावी.

अ) बलात्कार (यामध्ये पीडित मतिमंद महिलांचाही समावेश राहिल) :-

- (i) बलात्काराच्या घटनेत सोबतच्या “परिशिष्ट-अ” मध्ये दिलेल्या (१) बलात्कार (अ) व (ब) मधील प्रकरणांत जिल्हा विधी सेवा प्राधिकरण किंवा यथास्थिती राज्य विधी सेवा प्राधिकरण यांनी मंजूर केलेल्या अर्थसहाय्यापैकी ७५ % रक्कम १० वर्षांसाठी पीडितेच्या नावे बँकेत मुदतठेव म्हणून ठेवण्यात यावी. तर २५% रक्कमेचा धनादेश पीडितेस जिल्हा विधी सेवा प्राधिकरण किंवा यथास्थिती राज्य विधी सेवा प्राधिकरण यांचे आदेशानंतर अदा करण्याची कार्यवाही संबधित जिल्हा महिला व बाल विकास अधिकारी यांनी करावी.

अशा प्रकरणांमध्ये पोलीस विभागाकडून जिल्हा महिला व बाल विकास अधिकारी यांच्याकडे FIR, वैद्यकीय अहवाल आणि CRPC १६४ अन्वये पीडितेचा जबाब प्राप्त होताच जिल्हा विधी सेवा प्राधिकरण किंवा यथास्थिती राज्य विधी सेवा प्राधिकरण तातडीने अर्थसहाय्याबाबत निर्णय घेतील. त्यानुसार कार्यवाही संबधित जिल्हा महिला व बाल विकास अधिकाऱ्याने करावी.

- (ii) मनोधैर्य योजनेच्या प्रचलित निकषानुसार अर्थसहाय्य मंजूर करताना क्षेत्रीय स्तरावर असे निदर्शनास आले आहे की, खोटे दावे दाखल होऊन सदर योजनेचे अर्थसहाय्य घेण्याचा प्रयत्न झाला आहे. योजनेच्या सद्याच्या निकषानुसार केवळ प्रथम खबरी अहवाल (FIR) आणि दोषारोपपत्र या आधारे जिल्हा क्षति सहाय्य व पुनर्वसन मंडळाकडून प्रकरण मंजूर करून संपूर्ण अर्थसहाय्य पीडितास मिळते. तथापि भविष्यात सदर आरोपीविरुद्ध पीडित व्यक्तीने साक्ष फिरवल्याने गुन्हा सिध्द न झाल्यास आरोपीची मुक्तता होऊ शकते. त्यामुळे मनोधैर्य योजनेच्या सद्याच्या प्रचलित पध्दतीनुसार अशा प्रकरणांत पीडित महिलेने मा.न्यायालयात दाखल केलेल्या खोट्या दाव्यांमुळे या योजनेचा फायदा संबधित महिला व पुरुष यांना त्यांच्या संगनमताने होण्याची शक्यता नाकारता येत नव्हती. तरी या प्रवृत्तींना आळा घालण्यासाठी बलात्काराच्या घटनेत सोबतच्या “परिशिष्ट-अ” मध्ये

दिलेल्या बलात्कार (१)(क), (ड) व (ई) मधील प्रकरणांसाठी खालीलप्रमाणे कार्यपध्दती अवलंबिण्यात यावी.

- **परिशिष्ट-अ मध्ये दिलेल्या (१) बलात्कार (क), (ड) व (ई) मधील प्रकरणांसाठी** पोलीस विभागाकडून जिल्हा महिला व बाल विकास अधिकारी यांच्याकडे FIR, वैद्यकीय अहवाल आणि CRPC १६४ अन्वये पीडीताचा जबाब प्राप्त होताच रु.२५,०००/- किंवा मंजूर अर्थसहाय्यापैकी २५ % यापैकी जी कमी असेल तेवढी अंतरिम रक्कम देण्याचे आदेश जिल्हा विधी सेवा प्राधिकरण किंवा यथास्थिती राज्य विधी सेवा प्राधिकरण देईल. त्यानुसार कार्यवाही संबधित जिल्हा महिला व बाल विकास अधिकाऱ्याने करावी.
- अशा प्रकरणी पोलीस विभागाने FIR सोबत CRPC १६४ अन्वये पीडीताच्या जबाबाची प्रत जोडणे अनिवार्य राहिल.
- तद्नंतर सदर प्रकरणामध्ये सक्षम न्यायालयात दोषारोपपत्र दाखल झाल्यानंतर जिल्हा विधी सेवा प्राधिकरण किंवा यथास्थिती राज्य विधी सेवा प्राधिकरण मंजूर केलेल्या रक्कमेपैकी रु. २५,०००/- किंवा मंजूर अर्थसहाय्यापैकी २५ % यापैकी जी कमी असेल तेवढी रक्कम वजा जाता उर्वरित रक्कम अंतिम अर्थसहाय्य म्हणून संबधित पीडितांस अदा करण्याचे आदेश जिल्हा विधी सेवा प्राधिकरण किंवा यथास्थिती राज्य विधी सेवा प्राधिकरण देईल.
- उपरोक्त मंजूर अर्थसहाय्य संबधित जिल्हा महिला व बाल विकास अधिकारी १० वर्षासाठी पीडितेच्या नावे बँकेत मुदतठेव म्हणून ठेवण्याची कार्यवाही करतील.
- बलात्काराच्या घटनेमुळे गंभीर इजा / आजार झालेला असेल, HIV ची लागण झालेली असेल तर, त्यासाठी शासकीय रुग्णालयातून संबधितांस मोफत उपचार देण्यात यावेत.
- कौटुंबिक हिसाचारापासून महिलांचे संरक्षण अधिनियम, २००५ अंतर्गत मा. न्यायालयाच्या प्रक्रियेनंतर जर महिलेने पतीपासून फारकत/घटस्फोट घेतला असेल आणि तद्नंतर तिच्या पतीकडून बलात्काराची/लैंगिक अत्याचाराची घटना घडल्यास पोलीसांकडील FIR, वैद्यकीय अहवाल आणि CRPC १६४ अन्वये पीडीताचा जबाब प्राप्त होताच रु. २५,०००/- किंवा मंजूर अर्थसहाय्यापैकी २५ % यापैकी जी कमी असेल तेवढी रक्कम पीडितास अंतरिम अर्थसहाय्य देण्यात यावे. तसेच सक्षम न्यायालयात दोषारोपपत्र दाखल झाल्यानंतर उर्वरित अर्थसहाय्य पीडीताच्या नावे बँकेत मुदतठेव म्हणून रु. १.०० लाख पर्यन्तच्या मर्यादेत मंजूर करण्यात यावे.
- तसेच बलात्काराच्या घटनेमुळे मृत्यू झाल्यास वारसांना मयत महिला कुटुंबातील कमावती महिला नसेल तर रु.१.०० लाख अर्थसहाय्य आणि जर मयत झालेली महिला कुटुंबातील कमावती महिला असेल तर रु.२.०० लाख अर्थसहाय्य अनुज्ञेय करण्यात यावे. तथापि, ही रक्कम त्यांच्या अल्पवयीन मुलांच्या नावे बँकेत मुदतठेव स्वरूपात ठेवण्यात यावी.

ब) POCSO Act, २०१२ अंतर्गत बालकांवरील लैंगिक अत्याचार (यामध्ये पीडित मतिमंद मुलांचाही समावेश राहिल) :-

- (i) POCSO Act, २०१२ अंतर्गत बालकांवरील लैंगिक अत्याचाराच्या घटनेत सोबतच्या “परिशिष्ट-अ” मध्ये दिलेल्या POCSO Act, २०१२ अंतर्गत बालकांवरील लैंगिक अत्याचार (२)(अ) व (ब) मधील प्रकरणांत जिल्हा विधी सेवा प्राधिकरण किंवा यथास्थिती राज्य विधी सेवा प्राधिकरण यांनी मंजूर केलेल्या अर्थसहाय्यापैकी ७५ % रक्कम १० वर्षासाठी पीडिताच्या नावे बँकेत मुदतठेव म्हणून

ठेवण्यात यावी तर २५% रक्कमेचा धनादेश पीडितास अदा करावयाची कार्यवाही संबधित जिल्हा महिला व बाल विकास अधिकारी यांनी करावी. तत्पूर्वी यासंबधीचा FIR, वैद्यकीय अहवालाच्या आधारे जिल्हा विधी सेवा प्राधिकरण किंवा यथास्थिती राज्य विधी सेवा प्राधिकरण यांची मंजूरी आवश्यक राहिल. याबाबत जर कायमचे अपंगत्व असेल तर रु. १० लाखांपर्यन्त अर्थसहाय्य मंजूर करण्यात यावे.

अशा प्रकरणांमध्ये पोलीस विभागाकडून जिल्हा महिला व बाल विकास अधिकारी यांच्याकडे FIR, वैद्यकीय अहवाल आणि CRPC १६४ अन्वये पीडीताचा जबाब प्राप्त होताच जिल्हा विधी सेवा प्राधिकरण किंवा यथास्थिती राज्य विधी सेवा प्राधिकरण तातडीने अर्थसहाय्याबाबत निर्णय घेतील. त्यानुसार कार्यवाही संबधित जिल्हा महिला व बाल विकास अधिकाऱ्याने करावी.

- (ii) POCSO Act, २०१२ अंतर्गत बालकांवरील लैंगिक अत्याचाराच्या घटनेत सोबतच्या “परिशिष्ट-अ” मध्ये दिलेल्या POCSO Act, २०१२ अंतर्गत बालकांवरील लैंगिक अत्याचार (२) (क) मधील प्रकरणांसाठी खालीलप्रमाणे कार्यपध्दती अवलंबिण्यात यावी.
- पोलीस विभागाकडून जिल्हा महिला व बाल विकास अधिकारी यांच्याकडे FIR, वैद्यकीय अहवाल आणि CRPC १६४ अन्वये पीडीताच्या जबाब प्राप्त होताच अंतरिम रु.२५,०००/- किंवा मंजूर अर्थसहाय्यापैकी २५ % यापैकी जी कमी असेल तेवढी रक्कम देण्याचे आदेश जिल्हा विधी सेवा प्राधिकरण किंवा यथास्थिती राज्य विधी सेवा प्राधिकरण देईल. त्यानुसार कार्यवाही संबधित जिल्हा महिला व बाल विकास अधिकाऱ्याने त्वरीत करावी.
 - या प्रकरणी पोलीस विभागाने FIR सोबत CRPC १६४ अन्वये पीडीताच्या जबाबाची प्रत जोडणे अनिवार्य राहिल.
 - तद्नंतर सदर प्रकरणामध्ये सक्षम न्यायालयात दोषारोपपत्र दाखल झाल्यानंतर जिल्हा विधी सेवा प्राधिकरण किंवा यथास्थिती राज्य विधी सेवा प्राधिकरणे मंजूर केलेल्या रक्कमेपैकी वरील रु. २५,०००/- किंवा मंजूर अर्थसहाय्यापैकी २५ % यापैकी जी रक्कम कमी असेल तेवढी रक्कम वजा जाता उर्वरित रक्कम रु.१.०० लाखाच्या मर्यादेत अंतिम अर्थसहाय्य म्हणून संबधित पीडितांस अदा करण्याचे आदेश जिल्हा विधी सेवा प्राधिकरण किंवा यथास्थिती राज्य विधी सेवा प्राधिकरण देईल.
 - उपरोक्त मंजूर अर्थसहाय्यापैकी ७५ % रक्कम संबधित जिल्हा महिला व बाल विकास अधिकारी १० वर्षासाठी पीडितेच्या नावे बँकेत मुदतठेव म्हणून ठेवण्याची कार्यवाही जिल्हा विधी सेवा प्राधिकरण किंवा यथास्थिती राज्य विधी सेवा प्राधिकरण यांच्या मान्यतेने करील.
 - सदरची रक्कम अज्ञान बालकाचे पालक म्हणून बालकाच्या गुन्ह्यामध्ये सामील नसलेली आई, आई हयात नसेल तर, गुन्ह्यामध्ये सामील नसलेले वडिल, व आई वडिल दोघेही हयात नसतील तर मा. न्यायालयाने घेतलेल्या निर्णयानुसार बालकाचे पालकत्व किंवा वारसाहक्क असणारी व्यक्ती हया वारस म्हणून राहतील व सदर रक्कम ही बालकाच्या नावे बालक १८ वर्षांचे होईपर्यंत बँकेत मुदत ठेवीच्या स्वरूपात ठेवण्यात येईल. सदरची मुदतठेव ठेवताना ही ठेव बालकाच्या वयाच्या १८ वर्षेपर्यंत मोडता येणार नाही, असे बंधन बँकेस घालून देण्यात येईल व मुदतठेव पावतीवरही तसा शोरा मारणे बँकेस बंधनकारक राहिल.

- बलात्काराच्या घटनेमुळे मृत्यू झाल्यास, पीडित बालकाच्या गुन्ह्यामध्ये सामील नसलेल्या आईच्या नावे, आई हयात नसेल तर, गुन्ह्यामध्ये सामील नसलेल्या वडिलांच्या नावे व आई-वडिल दोघेही हयात नसतील तर मा.न्यायालयाने घेतलेल्या निर्णयानुसार बालकाचे पालकत्व किंवा वारसाहक्क असणाऱ्या व्यक्तीस रक्कम अदा करण्यात येईल.
- यासंदर्भात अदा करावयाचे अर्थसहाय्य हे पीडित बालकाच्या गुन्ह्यामध्ये सामील नसलेल्या आईच्या नावे, आई हयात नसेल तर, गुन्ह्यामध्ये सामील नसलेल्या वडिलांच्या नावे व आई-वडिल दोघेही हयात नसतील तर मा.न्यायालयाने घेतलेल्या निर्णयानुसार तिचे पालकत्व किंवा वारसा हक्क असणाऱ्या व्यक्तीच्या नावे पहिल्या टप्प्यात १० वर्षांसाठी मुदत ठेव म्हणून ठेवण्यात येईल. ही रक्कम १० वर्षे काढता येणार नाही, असे बँकेस बंधन असेल व तसा शोरा मुदत ठेव पावतीवर नमूद करणे बंधनकारक राहिल. १० वर्षांनंतर हीच ठेव पुन्हा १० वर्षांकरिता Rollover होईल. या रक्कमेतून दरमहा येणारे व्याज पालक / वारसा हक्क असणारी व्यक्ती पीडिताच्या पालन पोषणासाठी खर्च करू शकतील.

क) अॅसिड हल्ल्याच्या प्रकरणात पीडितांस दयावयाच्या अर्थसहाय्याबाबत....

- i. अॅसिड हल्ल्याच्या घटनेत सोबतच्या परिशिष्ट-अ मध्ये दिलेल्या (३) अॅसिड हल्ला (अ) मधील प्रकरणांत जिल्हा विधी सेवा प्राधिकरण किंवा यथास्थिती राज्य विधी सेवा प्राधिकरण यांनी मंजूर केलेल्या अर्थसहाय्यापैकी ७५ % रक्कम १० वर्षांसाठी पीडिताच्या नावे बँकेत मुदतठेव म्हणून ठेवण्यात येईल. तर २५% रक्कमेचा धनादेश पीडितास अदा करावयाची कार्यवाही संबधित जिल्हा महिला व बाल विकास अधिकारी यांनी त्वरीत करावी. तथापि शासनाच्या गृह विभागाच्या Victim Compensation Scheme, २०१४ मध्ये संबधित पीडितांस अर्थसहाय्य दिलेले असल्यास त्यास मनोधैर्य योजनेअंतर्गत नुकसान भरपाई अनुज्ञेय असणार नाही.
 - ii. अॅसिड हल्ल्याच्या घटनेत सोबतच्या परिशिष्ट-अ मध्ये दिलेल्या अॅसिड हल्ला (३)(ब) मधील प्रकरणात जिल्हा विधी सेवा प्राधिकरण किंवा यथास्थिती राज्य विधी सेवा प्राधिकरण यांनी मंजूर केलेल्या अर्थसहाय्यापैकी ७५% रक्कम १० वर्षांसाठी पीडिताच्या नावे बँकेत मुदतठेव म्हणून ठेवण्यात येईल.
 - iii. अॅसिड हल्ल्यात चेहरा विद्रूप झाल्यास करावयाची प्लास्टिक सर्जरी शासनाने निश्चित केलेल्या रुग्णालयात करण्यात यावी व त्यासाठी येणारा पूर्व खर्च मंजूर करण्याचे आदेश जिल्हा विधी सेवा प्राधिकरण किंवा यथास्थिती राज्य विधी सेवा प्राधिकरण देईल.
४. मुंबई उच्च न्यायालयातील रिट याचिका क्र.२१६५/२०१४ व रिट याचिका क्र.३१२३/२०१५ मध्ये मा.उच्च न्यायालय, मुंबई यांनी मनोधैर्य योजनेचे अर्थसहाय्य भूतलक्षी प्रभावाने देण्याबाबत निदेश दिलेले आहेत. त्यानुसार बलात्काराच्या घटनेमध्ये सोबतच्या विवरणपत्रातील १(अ) व (ब) श्रेणीमध्ये असणा-या प्रकरणात, POCSO Act, २०१२ अंतर्गत विवरणपत्रातील २(अ) व (ब) व अॅसिड हल्ला प्रकरणात विवरणपत्रातील ३(अ) मधील प्रकरणांसंदर्भात दि. ३१/१२/२००९ पासूनच्या पात्र प्रकरणांसाठी मनोधैर्य योजनेच्या प्रचलित दि. २१ ऑक्टोबर, २०१३ च्या शासन निर्णयातील निकषाप्रमाणे अर्थसहाय्य देण्यात येईल. तसेच घटनेच्या वेळी पोलीस अभिलेख्यात FIR नोंद झाला असेल तरच सदर अर्थसहाय्य देय राहिल.

सन २००९ नंतरच्या इतर प्रकरणांचे बाबतीत आतापर्यन्त पीडितांचे पुनर्वसन झालेले असल्याची शक्यता आहे. त्यामुळे सद्यःस्थितीत या पीडीतेच्या बाबतीत तिचा सन्मान करुन तिच्या बाबतीत घडलेल्या पूर्वीच्या घटनेच्या अनुषंगाने तिच्या खाजगी आयुष्यात हस्तक्षेप करणे आता योग्य होणार नाही.

५. “मनोधैर्य” योजनेअंतर्गत जर पीडितास अर्थसहाय्य घ्यावयाचे असेल तर त्यास अन्य कोणत्याही योजनेअंतर्गत अर्थसहाय्य अनुज्ञेय राहणार नाही.

६. मनोधैर्य योजनेची अंमलबजावणी करताना असे दिसून आले आहे की, पीडितांना अर्थसहाय्य देण्यासाठी त्यांच्याकडून आवश्यक कागदपत्रांची पूर्तता लवकर होत नाही. त्यामध्ये बराच कालावधी निघून जातो. तसेच संपर्क पत्त्यावर पत्र व्यवहार केला असता, पीडित त्या ठिकाणी उपलब्ध नसल्यामुळे अर्थसहाय्य देणेकरीता अडचणी निर्माण होऊन कार्यवाहीस बराच विलंब होतो. तरी अशा प्रकरणांत या पीडिताचा पत्ता शोधण्यासाठी किंवा कागदपत्रांची पूर्तता करण्यासाठी कमाल ३ महिन्यांपर्यंत पुरेसा प्रयत्न करूनही पीडित व्यक्तीची कागदपत्रे किंवा पीडित व्यक्ती उपलब्ध न झाल्याची खात्री जिल्हा विधी सेवा प्राधिकरण किंवा यथास्थिती राज्य विधी सेवा प्राधिकरण करेल आणि त्यानंतर अर्थसहाय्याची रक्कम कोषागारात भरण्याचे आदेश करील. त्यानुसार पुढील कार्यवाही संबंधित जिल्हा महिला व बाल विकास अधिकारी यांनी करावी.

७. “मनोधैर्य” योजनेअंतर्गत अर्थसहाय्य घेण्यासाठी पीडीतास / पीडिताच्या पाल्यांना आधार क्रमांक तसेच त्यांच्या आधार संलग्न बँक खात्याची माहिती जिल्हा विधी सेवा प्राधिकरण किंवा यथास्थिती राज्य विधी सेवा प्राधिकरणास सादर करणे आवश्यक राहिल. पीडीताचे आधार संलग्न बँक खाते उपलब्ध करुन देण्याची जबाबदारी पीडीत व त्याचे पालक यांची राहिल.

८. तसेच “मनोधैर्य” योजनेच्या वरील नवीन निकषानुसार पीडित महिलेची वैद्यकीय तपासणी सार्वजनिक आरोग्य विभागाच्या शासन परिपत्रक क्रमांक-संकीर्ण-२०१३/प्र.क्र.५५/ आरोग्य-३, दिनांक १०.५.२०१३ अन्वये सादर करण्याचे बंधनकारक राहिल.

९. “मनोधैर्य” योजनेच्या प्रभावी अंमलबजावणीच्या अनुषंगाने वर विहित केलेल्या सुधारित कार्यपध्दती व्यतिरीक्त इतर कोणतेही नियम लागू होणार नाहीत.

१०. बलात्कार, POCSO Act, २०१२ अंतर्गत बालकांवरील लैंगिक अत्याचार तसेच अँसिड हल्ल्यात बळी पडलेल्या महिला व बालकांना victim compensation scheme तसेच सुधारित मनोधैर्य योजनेअंतर्गत केवळ एकाच योजनेअंतर्गत अर्थसहाय्य / पुनर्वसन / नुकसान भरपाई अनुज्ञेय राहिल.

११. जिल्हा विधी सेवा प्राधिकरण किंवा यथास्थिती राज्य विधी सेवा प्राधिकरण यांनी पीडीतास मंजूर केलेल्या अर्थसहाय्याच्या रकमेचा धनादेश पीडीतांना त्यांचे नावे आधार संलग्न बँक खात्यात जमा करण्यात यावा.

१२. या योजनेसाठी येणाऱ्या अनावर्ती रु.११९.८४ कोटी व आवर्ती रु.१८.८० कोटी अशा एकंदरीत रु.१३०.६४ कोटी इतक्या वाढीव खर्चास मा.मंत्रीमंडळाने मान्यता दिलेली आहे.

१३. हा शासन निर्णय सार्वजनिक आरोग्य विभाग व वित्त विभाग यांचे सहमतीने व वित्त विभागाच्या अनौपचारिक संदर्भ क्र. १५९/१७/व्यय ६, दिनांक २६.७.२०१७ अन्वये निर्गमित करण्यात येत आहे.

सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in संकेतस्थळावर उपलब्ध असून त्याचा संगणक संकेतांक क्रमांक २०१७०८०१११३४४२७६३० असा आहे. सदरचा निर्णय डिजीटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करून काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

**Smita Dattatray
Nivatkar**

Digitally signed by Smita Dattatray Nivatkar
DN: c=IN, o=Government Of Maharashtra, ou=Women And
Child Department, postalCode=400032, st=Maharashtra,
2.5.4.20=3fa46cf1e928518ffc98619187a1ef6de2dd57c16934e
9cb6672cc02aa258b08, cn=Smita Dattatray Nivatkar
Date: 2017.08.01 18:08:31 +05'30'

(स्मिता निवतकर)

उपसचिव, महाराष्ट्र शासन.

प्रति,

- १) मा.राज्यपाल, यांचे सचिव, राजभवन, मुंबई
- २) मा. मुख्यमंत्री यांचे प्रधान सचिव, मंत्रालय, मुंबई .
- ३) मा.अध्यक्ष/उपाध्यक्ष विधानसभा, महाराष्ट्र विधानमंडळ. मुंबई .
- ४) मा.सभापती/उपसभापती विधानपरिषद, महाराष्ट्र विधानमंडळ. मुंबई .
- ५) मा.विरोधी पक्ष नेता, विधानसभा/ विधानपरिषद, महाराष्ट्र विधीमंडळ.
- ६) मा.मंत्री (म व बा वि)/ राज्यमंत्री (म व बा वि), यांचे खाजगी सचिव , मंत्रालय , मुंबई
- ७) मा.मुख्य सचिव यांचे सहसचिव, मंत्रालय, मुंबई.
- ८) अप्पर मुख्य सचिव, गृह विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
- ९) अप्पर मुख्य सचिव, वित्त विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
- १०) प्रधान सचिव, नियोजन विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
- ११) अप्पर मुख्य सचिव / प्रधान सचिव / सचिव, सर्व मंत्रालयीन विभाग
- १२) महाराष्ट्र राज्य विधी सेवा प्राधिकरण, उच्च न्यायालय, मुंबई.
- १३) सर्व जिल्हा विधी सेवा प्राधिकरणे. (आयुक्तांमार्फत)
- १४) आयुक्त, महिला व बाल विकास, पुणे
- १५) आयुक्त, एकात्मिक बाल विकास योजना, नवी मुंबई
- १६) सर्व उपसचिव ,सर्व अवर सचिव, महिला व बाल विकास. नवीन प्रशासकीय भवन , मुंबई
- १७) उपायुक्त (बालविकास) महिला व बाल विकास आयुक्तालय, म.रा.पुणे.
- १८) सर्व जिल्हा महिला व बाल विकास अधिकारी.(आयुक्तांमार्फत)
- १९) सर्व जिल्हाधिकारी.
- २०) सर्व कार्यासने, महिला व बाल विकास विभाग, नवीन प्रशासकीय भवन , मुंबई
- १७) निवड नस्ती का-२.

शासन निर्णय क्र.- संकीर्ण-२०१६/ प्र.क्र. ३५/का-२, दिनांक ०१.०८.२०१७ सोबतचे

परिशिष्ट -अ

मनोधैर्य योजनेच्या नवीन निकषानुसार मंजूर करावयाच्या सुधारित अर्थसहाय्याचा तपशिल

अ.क्र.	घटनेची विवरण	अर्थसहाय्य	शेरा
१	बलात्कार :-		
	अ) घटनेचा परिणाम स्वरूप मानसिक धक्का बसून महिलेस कायमचे मतिमंदत्व/ अपंगत्व आले असेल, तर	रु.१०,००,०००/- पर्यन्त	मंजूर अर्थसहाय्यापैकी ७५% रक्कम १० वर्षासाठी पीडिताच्या नावे बँकेत मुदतठेव म्हणून ठेवण्यात येईल. तर २५% रक्कमेचा धनादेश पीडितास जिल्हा विधी सेवा प्राधिकरण किंवा यथास्थिती राज्य विधी सेवा प्राधिकरण यांचे आदेशानंतर देण्यात येईल.
	ब) सामुहिक बलात्कार व अशा प्रकरणी महिलेस गंभीर व तीव्र स्वरूपाची शारीरिक इजा झाली असेल, तर	रु.१०,००,०००/- पर्यन्त	वरीलप्रमाणे
	क) भूलथापा, फसवणूक लग्नाचे आमिष दाखवून बलात्कार प्रकरणात	रु.१,००,०००/- पर्यन्त	मंजूर अर्थसहाय्यापैकी ७५ % रक्कम मा. न्यायालयात महिलेच्या बाजूने निकाल लागल्यास १० वर्षासाठी पीडितेच्या नावे त्याच्या आधार संलग्न बँक खात्यात मुदतठेव म्हणून ठेवण्यात येईल. मात्र अशा प्रकरणात कोर्टात पीडिताने साक्ष फिरविल्यास / संगनमत केल्यास दिलेली संपुर्ण रक्कम तिच्या कडून वसूल करण्यात येईल
	ड) कौटुंबिक हिंसाचार अधिनियम, २००५ नुसार न्यायालयात फारकत / घटस्फोट झाल्यानंतर पतीकडून महिलेच्या बाबतीत बलात्काराची घटना घडल्यास,	रु.१,००,०००/- पर्यन्त	मंजूर अर्थसहाय्यापैकी ७५ % रक्कम १० वर्षासाठी पीडितेच्या नावे त्याच्या आधार संलग्न बँक खात्यात मुदतठेव म्हणून ठेवण्यात येईल. मात्र अशा प्रकरणात कोर्टात पीडिताने साक्ष फिरविल्यास / संगनमत केल्यास दिलेली संपुर्ण रक्कम तिच्या कडून वसूल करण्यात येईल

	<p>ई) बलात्काराच्या घटनेमुळे महिलेचा मृत्यू झाल्यास,</p> <p>१) मयत महिला कुटुंबातील कमावती महिला नसेल तर</p> <p>२) मयत झालेली महिला कुटुंबातील कमावती महिला असेल तर,</p>	<p>रु.१,००,०००/- पर्यन्त</p> <p>रु.२,००,०००/- पर्यन्त</p>	<p>मंजूर अर्थसहाय्यापैकी ७५ % रक्कम १० वर्षासाठी वारसांच्या नावे त्याच्या आधार संलग्न बँक खात्यात मुदतठेव म्हणून ठेवण्यात येईल व या रक्कमेचे व्याज त्यांना देय ठरेल.</p>
२	<p>POCSOअंतर्गत बालकांवरील लैंगिक अत्याचार :-</p> <p>अ) घटनेमध्ये पीडित बालकास / अल्पवयीन मुलीस कायम स्वरूपी मतिमंदत्व / अपंगत्व आल्यास</p> <p>ब) घटनेच्या परिणामस्वरूप बालकास / अल्पवयीन मुलीस गंभीर स्वरूपाची शारीरिक इजा झाली असेल, तर</p> <p>क) भूलथापा, फसवणूक लग्नाचे आमिष दाखवून अल्पवयीन मुलीच्या बलात्कार प्रकरणात</p>	<p>रु.१०,००,०००/- पर्यन्त</p> <p>रु.१०,००,०००/- पर्यन्त</p> <p>रु.१,००,०००/- पर्यन्त</p>	<p>मंजूर अर्थसहाय्यापैकी ७५ % रक्कम १० वर्षासाठी पीडिताच्या नावे त्याच्या आधार संलग्न बँक खात्यात मुदतठेव म्हणून ठेवण्यात येईल तर २५% रक्कमेचा धनादेश पीडितास जिल्हा विधी सेवा प्राधिकरण किंवा यथास्थिती राज्य विधी सेवा प्राधिकरण यांचे आदेशानंतर देण्यात येईल.</p> <p>वरीलप्रमाणे</p> <p>मंजूर अर्थसहाय्यापैकी ७५ % रक्कम मा. न्यायालयात पीडिताच्या बाजूने निकाल लागल्यास १० वर्षासाठी पीडिताच्या नावे त्याच्या आधार संलग्न बँक खात्यात मुदतठेव म्हणून ठेवण्यात येईल.</p> <p>मात्र अशा प्रकरणात कोर्टात पीडिताने साक्ष फिरविल्यास / संगनमत केल्यास दिलेली संपुर्ण रक्कम तिच्या कडून वसूल करण्यात येईल.</p>

३	अॅसिड हल्ला :- अ) घटनेमध्ये पिडित महिला / बालकाचा चेहरा विद्रुप झाल्यास, शरिराच्या दृष्य भागाची हानी झाल्यास, कायमचे अपंगत्व आल्यास	रु.१०,००,०००/- पर्यन्त	मंजूर अर्थसहाय्यापैकी ७५ % रक्कम १० वर्षासाठी पीडीताच्या नावे त्याच्या आधार संलग्न बँक खात्यात मुदतठेव म्हणून ठेवण्यात येईल तर २५% रक्कमेचा धनादेश पीडीतास जिल्हा विधी सेवा प्राधिकरण किंवा यथास्थिती राज्य विधी सेवा प्राधिकरण यांचे आदेशानंतर १५ दिवसात देण्यात येईल.
	ब) अॅसिड हल्ल्यात जखमी झाल्यास,	रु.३,००,०००/- पर्यन्त	मंजूर अर्थसहाय्यापैकी ७५ % रक्कम १० वर्षासाठी पीडिताच्या नावे त्याच्या आधार संलग्न बँक खात्यात मुदतठेव म्हणून ठेवण्यात येईल

**Smita Dattatray
Nivatkar**

Digitally signed by Smita Dattatray Nivatkar
DN: c=IN, o=Government Of Maharashtra, ou=Women And
Child Department, postalCode=400032, st=Maharashtra,
2.5.4.20=3fa46cf1e928518ffc98619187a1ef6de2dd57c169
34e9cb6672cc02aa258b08, cn=Smita Dattatray Nivatkar
Date: 2017.08.01 18:08:47 +05'30'

(स्मिता निवतकर)

उपसचिव, महाराष्ट्र शासन